

**TIBBIY SUG‘URTA TIZIMIDA MOLIYALASHTIRISH
SAMARADORLIGI VA TIBBIY XIZMATLAR SIFATINI BAHOLASH**

ASHUROV IMRONBEK SHOKIRALI O‘G‘LI

“Tibbiy sug‘urta ishi” mutaxassisligi

2-kurs magistratura talabasi

Kafedra mudiri: tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent

Babich Svetlana Mixaylovna

Annotatsiya

Maqolada tibbiy sug‘urta tizimining samaradorligini xarajatlar, xizmat sifati va aholining moliyaviy himoyasi nuqtayi nazaridan baholash masalalari tahlil qilindi. Ish xalqaro ilmiy va uslubiy manbalar hamda O‘zbekistonning davlat tibbiy sug‘urtasiga oid normativ hujjati asosidagi narrativ sharhdir. Resurslarni birlashtirish, xizmatlarni strategik xarid qilish va monitoring o‘rtasidagi bog‘liqlik yoritildi. Muassasa xarajatining kamayishi sifat yaxshilanganini o‘z-o‘zidan anglatmasligi asoslandi. Adabiyotlar tahliliga tayangan holda ko‘rsatkichlar matritsasi va baholash sxemasi taklif etildi. Ularning amaliy qo‘llanishi mahalliy ma’lumotlar asosida tekshirilishi lozim.

Kalit so‘zlar: tibbiy sug‘urta, moliyalashtirish, strategik xarid, xizmat sifati, moliyaviy himoya, monitoring.

Kirish

Tibbiy sug‘urtani baholashda faqat ajratilgan mablag‘ yoki to‘langan xizmatlar sonini hisoblash yetarli emas. Moliyalashtirish bemorning zarur yordamdan foydalanishi va xizmat natijasi bilan bog‘lanishi kerak. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti sifatni samarali, xavfsiz, inson ehtiyojiga yo‘naltirilgan, o‘z vaqtida, adolatli, muvofiqlashtirilgan va tejamkor yordam

orqali tavsiflaydi [1]. Ushbu yondashuv sug'urta tizimini tahlil qilish uchun mazmunli asos yaratadi.

Tadqiqot maqsadi va usullari

Maqsad tibbiy sug'urtadagi moliyaviy mexanizmlarni sifat va foydalanish ko'rsatkichlari bilan bog'laydigan baholash yondashuvini ishlab chiqishdan iborat. Tanlangan rasmiy hujjatlar mazmunan solishtirildi. Tahlilda moliyalashtirish funksiyalari, boshqaruv va natijalarni o'lchash masalalari ajratildi. Ish tizimli sharh yoki meta-tahlil emas; muallif tomonidan bemorlar yoki sug'urta tashkilotlarida birlamchi kuzatuv o'tkazilmagan.

Tibbiy sug'urtaning iqtisodiy asoslari

Oldindan shakllantirilgan mablag'larni birlashtirish resurslarni turli ehtiyojli guruhlar o'rtasida qayta taqsimlash imkonini beradi. Alohida fondlarning haddan tashqari parchalanishi bu imkoniyatni cheklashi mumkin. Mablag'larni birlashtirishning foydasi daromad yig'ish va xizmatlar xaridi bilan muvofiqlashuviga bog'liq [2]. Demak, fondning mavjudligi moliyaviy himoya ta'minlanganini avtomatik ravishda bildirmaydi.

1-rasm. Moliyalashtirish va natijalarni baholashning konseptual bog'liqligi. Adabiyotlar asosida tuzilgan [1–3].

Strategik xarid xizmat ko'rsatuvchiga mablag' ajratishda aholi ehtiyoji va muassasa faoliyati haqidagi ma'lumotlardan foydalanishni nazarda tutadi.

Bunda boshqaruv, axborot tizimi, kafolatlangan xizmatlar va to'lov mexanizmlari muhim [3]. Muallif talqiniga ko'ra, ushbu qismlar alohida emas, o'zaro bog'liq jarayon sifatida baholanishi kerak.

To'lov mexanizmlari va nazorat ehtiyoji

Xizmatlarni strategik xarid qilish qaysi yordamni, qaysi tashkilotdan va qanday narxda sotib olish haqidagi qarorlarni dalillar bilan bog'laydi [4]. Shartnomada xizmat hajmi bilan birga uning sifati, hisobdorlik va nizolarni ko'rib chiqish tartibi aniq ifodalanishi maqsadga muvofiq. Mazkur taklif xaridor va xizmat ko'rsatuvchi o'rtasidagi ma'lumot nomutanosibligini kamaytirishga qaratilgan.

Aholi jon boshiga to'lovda muayyan bemor yoki guruh uchun belgilangan davrdagi xizmat xarajatini qoplashga oldindan mablag' ajratiladi. Xarajatni prognozlashda bemorlarning salomatlik xususiyatlarini hisobga olish muhim [5]. Jadvaldagi xatarlar esa mahalliy tizim uchun tekshirilishi kerak bo'lgan tahliliy ehtimollardir, kuzatuv natijasi emas.

1-jadval. To'lov usullari va ularni kuzatish bo'yicha tahliliy matritsa [3–5]

To'lov usuli	To'lov asosi	Tekshiriladigan xatar
Har bir xizmat uchun	Bajarilgan xizmat birligi	Zarur bo'lmagan xizmatlar ko'payishi
Aholi jon boshiga	Belgilangan davr va biriktirilgan aholi	Zarur yordam hajmi kamayishi
Davolangan holat uchun	Tasniflangan davolash holati	Holatni noto'g'ri tasniflash

To'lov usuli	To'lov asosi	Tekshiriladigan xatar
Umumiy budjet	Kelishilgan davrdagi mablag' chegarasi	Kutish yoki yashirin cheklov ortishi

Natijalarni talqin qilish

Xarajatning pasayishi xizmatdan foydalanish kamayishi bilan birga yuz bersa, uni samaradorlik oshishi deb baholashga shoshilmaslik kerak. Aksincha, xarajat ortishi murakkab bemorlar ulushi oshgani bilan izohlanishi mumkin. Muassasalarni taqqoslashda bemor tarkibi, xizmat yo'nalishi va kuzatuv davri bir xilligi tekshirilishi taklif etiladi. Bu yondashuvning aniqligi haqiqiy ma'lumotlar asosida baholanadi.

Samaradorlikni baholash ko'rsatkichlari

Moliyaviy va klinik ko'rsatkichlarni birlashtirish xizmat hajmi ortishi bilan uning qiymati yaxshilanganini farqlashga yordam beradi. Taklif etilayotgan matritsa umumiy ball bermaydi: har bir ko'rsatkich o'z mazmuni va cheklovi bilan talqin qilinadi. Normativ maqsadlar o'rganilayotgan tizimning imkoniyatlari va bemor ehtiyojlariga mos belgilanishi kerak.

2-jadval. Monitoring uchun taklif etilayotgan ko'rsatkichlar

Yo'nalish	Ko'rsatkich	Talqin cheklovi
Moliyaviy	Bir davolash holatiga xarajat	Holatlarning murakkabligi farqlanadi
Foydalanish	Yordamni kutish muddati	Shoshilinch va rejali yordam ajratiladi

Yo‘nalish	Ko‘rsatkich	Talqin cheklovi
Klinik sifat	Rejasiz qayta yotqizish ulushi	Kasallik og‘irligi hisobga olinadi
Moliyaviy himoya	Bemorning bevosita xarajatlari	Paketdan tashqari yordam ajratiladi
Hisobdorlik	Shikoyatni ko‘rib chiqish muddati	Shikoyatlarning mazmuni ham tekshiriladi

Bir holatga o‘rtacha xarajat tegishli davrdagi jami xarajatning davolangan holatlar soniga nisbati sifatida hisoblanishi mumkin. Hisobga kiritiladigan xarajatlar va holat mezonlari oldindan belgilanadi. Ko‘rsatkichning o‘zi sifatni tasdiqlamaydi; uni boshqa natijalar bilan solishtirish zarur. Shikoyatlar kamayishi ham bemorlarning murojaat imkoniyati cheklangan bo‘lsa, ijobiy natija deb talqin qilinmaydi.

2-rasm. Taklif etilayotgan baholash sikli. Muallifning tahliliy sxemasi; amaliy samaradorligi hali tekshirilmagan.

O‘zbekiston sharoitidagi ahamiyati

2024-yil 5-sentabrdagi PQ-311-son qaror davlat tibbiy sug‘urtasi mexanizmlarini joriy etishning normativ asoslaridan biridir. Unda sug‘urta doirasidagi bepul xizmatlar va dori vositalarini davlat budjetiga to‘lanadigan soliqlar hisobidan moliyalashtirish hamda aholidan qo‘shimcha sug‘urta to‘lovi undirmaslik belgilangan [6]. Bu qoida barcha xizmatlar shartsiz bepul

ekanini anglatmaydi; xizmat paketi va murojaat tartibi alohida ahamiyatga ega.

3-jadval. Mahalliy baholash uchun taklif etilayotgan amaliy vazifalar

Vazifa	Tekshiriladigan dalil
Paketni tushuntirish	Bemor oladigan xizmat va murojaat sharti
Hisoblarni tekshirish	Klinik hujjat va to'lov hisobining mosligi
Qulaylikni baholash	Kutish va yo'llanma jarayoni
Qarorni asoslash	Sifat hamda xarajat o'zgarishining sababi

Xulosa va cheklovlar

Tibbiy sug'urta samaradorligini moliyaviy tejamkorlik, xizmat sifati va bemorning yordamdan foydalanishi birgalikda ifodalaydi. Maqoladagi matritsalar baholashni tartibga soluvchi takliflardir. Empirik ma'lumotlar yo'qligi sababli ularning samaradorligi yoki sababiy ta'siri haqida xulosa chiqarilmaydi. Keyingi tadqiqotda shartnomalar, hisoblar va bemor tajribasini yagona kuzatuv davrida tahlil qilish tavsiya etiladi.\

Foydalanilgan adabiyotlar

1. World Health Organization. Quality health services. Fact sheet. 19 May 2025. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/quality-health-services>
2. Mathauer I, Vinyals Torres L, Kutzin J, Jakab M, Hanson K. Pooling financial resources for universal health coverage: options for reform. Bull World Health Organ. 2020;98:132–139. doi:10.2471/BLT.19.234153.

3. World Health Organization. Strategic purchasing for universal health coverage: key policy issues and questions. Geneva; 2017. ISBN 9789241513319.
4. World Health Organization. Purchasing health services for universal health coverage: how to make it more strategic? Geneva; 2019. WHO/UCH/HGF/PolicyBrief/19.6.
5. Centers for Medicare & Medicaid Services. Capitation and Pre-payment. 2023. <https://www.cms.gov/priorities/innovation/key-concepts/capitation-and-pre-payment>
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. Davlat tibbiy sug‘urtasi mexanizmlarini joriy etishga oid chora-tadbirlar to‘g‘risida. 05.09.2024, PQ-311. <https://lex.uz/docs/-7098084>